

ביאורים

לאור הכלל היסודי שכל המורכב יותר נברא מאוחר יותר, מסדר הר"ן את סדר הבריאה:

ביום הראשון נברא החומר שממנו כל ברואי העולם קרוצים, וכן ארבעת היסודות. כמו כן נברא האור שמטרתו להבדיל בין היום ובין הלילה. בימים הבאים נבראו השמים והארץ אשר כל מערכת החיים מתנהלת בתוכם. **ביום השני** נברא הרקיע. לפי סדר החשיבות היה הרקיע צריך להיבראות לאחר הארץ. למרות זאת הרקיע נברא קודם מכיוון שהארץ נבראה בדרך שבה "קווי המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה" (בראשית א, ט). בריאת הרקיע הבדילה בין המים העליונים לתחתונים וממילא נתנה אפשרות למים להקות ובכך נתנה ליבשה להיראות (על פי פירוש הר"ן על התורה). **ביום השלישי** נבראה הארץ וכל הברואים הדוממים. נוסף לכך נברא עולם הצומח לפני יצירת בעלי החיים מכיוון שהצומח משרת אותם ומשמש מזון לבעלי החיים. לא הוקדש יום עצמאי לבריאת הדומם או הצומח מכיוון שחשיבותם מועטה. **ביום הרביעי** הושלמה מלאכת יצירת האור. אותו אור שנברא ביום הראשון אין בו די כדי שיווצרו החיים של בעלי החיים והאדם, ולכן לפני בריאתם עלה הצורך לברוא את מאורות השמים שהם בעלי אור יותר מעולה מהאור של היום הראשון. ביום זה נסתיימה מלאכת בריאת השמים. המאורות הם המשמעותיים והמועילים ביותר בכל גרמי השמים, ולכן הם נבראו אחרונים בבריאת השמים. **ביום החמישי** נבראו הדגים והעופות. עולם החי מתחלק לשלושה חלקים; החי במים, המעופף והחי על פני הארץ. הר"ן [בפירושו לתורה על פסוקים אלו] מבאר שההבדל ביניהם הוא דרך יצירת הולד. החי במים מוליד ביצים שאינם בשלמותם, אשר חלקם הגדול נאבד ואינו מופרה. המעופף מוליד ביצים שלמות שמהם בוקעים גוזלים. ואילו בעלי החיים והבהמות אשר על הארץ מולידים ולדות חיים, כמו האדם. לידה זו מעידה על מעלה גבוהה יותר מכיוון שכל תהליך התפתחות העובר נעשה בתוך גופם. היכולת להצמיח ולגדל את העובר בתוכו, היא יכולת שאינה קיימת בדגים ובעופות. זו הסיבה שבריאת מערכת החי נחלקה לשני חלקים. ביום חמישי - החלק הראשון, ובשישי - החלק השני. **ביום השישי** נבראו הבהמות והאדם. האדם לא נברא ביום מיוחד אלא באותו יום לאחר בריאת בעלי החיים. מחד, הוא נברא אחרון, דבר המעיד על כך שהוא מטרת הבריאה, המעולה שבברואים. מאידך, הוא נברא באותו יום שבו בעלי החיים נבראו כדי להורות לו שהוא יכול להגיע במעשיו המקולקלים למדרגת הנמוכה, ואף להיות גרוע מהם.

הרחבות

• כוח השמש והכוכבים

ערכו אל הארץ פערך השמש אל הגלגל. לפנינו יסוד חשוב הנוגע לעובדה שבסדר בריאת העולם הוקדש יום שלם לבריאת המאורות. מקור הדברים בחכמת הקבלה, כפי שכתב הרמח"ל שעל ידי סיבוב הכוכבים יורדים "כל אותם העניינים שנשתרשו ונזמנו למעלה ברוחניות (העניינים שנגזרו בשמים) אל הגשמיות פה למטה" [דרך ה' ב, ז; ומפורסם כי דרך הרמח"ל להסתמך על הקבלה, וכן ראה דברי בדרך ה' ב, ז]. הרב קוק כתב בהקשר של היחס לכוכבים: "היבדים הללו הם נושאים פילוסופים טהורים" (היינו שם לא מתחום המדע, אלא שאלות של הגהות והשקפה) [מאמרי הראיה עמ' 110].

• הבנת סדר הימים

לא נתייחד אליו יום. מדוע הצמחים לא נחשבים בעלי סגולות חשובות, ולעומתם לחיות הוקדשו יומיים מתוך ימי הבריאה? מהי משמעות האמירה שהאדם "אפשר נמשל לבהמות", וכי בשל כך אינו 'נור הבריאה' הראוי ליום עצמו? הסבר דברי הר"ן אולי טמון בצורך לקישור וחיבור בין המדרגות בבריאה (וכפי שכתב ספר העיקרים שיש מדרגות ביניים בין הדומם לצומח וכד' [ג, א], וכן כתב הרמב"ן בהקשר אחר: "יתחיל עניין (מהות) כל יום - קודם לו מעט" [בראשית ב, ג]). אם כן, אפשר להבין שבסיום בריאת הארץ כבר הופיעו הצמחים המצמעים בין הארץ לחיות, שמצד אחד הם צומחים ולא דוממים, אך מצד שני הם אינם פועלים, אלא הם 'חלק מהנוף' והם מצטרפים לארץ ביצירת הבסיס עליו יפעלו האדם ובעלי החיים. לכן, למרות שהם חשובים הם 'נבלעו' ביום בריאת הארץ, כדי שיהיו בין המדרגות. כמו כן למרות שהיום החמישי נועד לחיות, והיום השישי לאדם, החיות הקרובות לאדם המתינו ונבראו ביום השישי כדי לחבר אותו אל המדרגות שתחתיו ואל החומר שקיים בעולם הזה - שזו מטרת בריאתו, להעלות את המדרגות הנמוכות ולרום את החומר.

שאלות לדיון

האם לצמחים יש נפש? מה המשמעות של זה?
האם לאדם יש מדרגה שונה באופן מהותי מבעלי החיים?

לעילוי נשמת נתנאל ברוך בן זינמן ז"ל

ימים שני ושלישי

ומתחייב אחריו זה בסדר ובמדרגה שיהיו נעשים השמים והארץ, שהם האבות לעליונים ולתחתונים, ולכן נתייחד היום השני להיות הרקיע, והשלישי להיות הארץ. וביום היות הארץ נתהוו בעלי הנפש הצומחת, כי ראוי שבעלי הנפש הצומחת יקדמו לבעלי הנפש החיה, בהיותם כנה והקדמה אליהם לצרף מזונותיהם. ולפי שלא כללה הנפש הזאת סגולות חשובות, לא נתייחד אליה יום, אבל השתתפה עם העשות היבשה, כאשר לא חששה התורה ליחד ולהזכיר בעלי ההרכבה המזגית פדוממים, אף על פי שחדש המזג שלמות ותועלות אינם בפשוט אשר הוא היבשה, ועם כל זה, לא חששה התורה להזכיר. כך לא יחד יום לבעלי נפש הצומחת.

היום הרביעי

והנה עתה נמשך הסדר בתחתונים לבעלי הנפש החיה, אלא שמפני שקדם העשות היה צריך להיות המאורות בצביונם ובשלמותם, כמו שנתנה הסבה התכליתית בהם: "להאיר על הארץ", כי האור הראשון לא היה מספיק למה שיהיו צריכים בו, וזולתי להבדיל הזמן כמו שבארנו, ולפיכך נתייחד היום הרביעי להשלים מלאכת המאורות טרם העשות נפש החיה, ובה נגמרה מלאכת השמים, ואין ספק, שהמאורות גדולי המעלה מעצם השמים, והנה אם גם נגמרה מלאכת השמים ביותר חשוב שבהם, כאשר נגמרה מלאכת הארץ באדם שערכו אל הארץ פערך השמש אל הגלגל.

ימים חמישי וששי

ואחר כן, ביום החמישי נבראו בעלי נפש החיה שאינם שלמי היצירה, כדגים ועופות, וכלי ספק הם יותר שלמים מבעלי נפש הצומחת. וביום השישי נבראו כל אותם הבעלי חיים שהם שלמי היצירה, כנפש החיה והאדם. ולא נתייחד יום אחד לאדם, מפני שכל אותם שנתייחדו בהם הימים, הוא למעלה נמצאת בהם אי אפשר שתפרד, אבל האדם, מפני היותו אפשר נמשל לבהמות או גרוע מהן כפי קריו, לא נתייחד אליו יום, אבל היה המרכב האחרון כדי שיתרחק יותר מהגשמים (האחרים) [החסרים] ויתקרב אל השלמים שהם הגרמים השמימיים, כדי שיהיה ראוי יותר לקיום ושיהיו החיים דבקים בו.

הנתייחד ביום

ולזה גם כן הושם בגן עדן אשר הוא מבחר המקומות באויר ומזג, נאות אל המין האנושי יותר מכל מה שאפשר שימצא. מצרף אל זה גם כן, שמפני שכוון באדם שלא יתעסק כי אם במשקלות, מפני היות המקרסמות סבת מותו, הניחו במקום יקח ממנו מזונו בלי עמל ויגיעה. וכל זה לא היה מספיק לו לתת לו חיים נצחיים, מצד מזגו והרכבתו, כי מצדם ראוי שיפסד, אבל מצד תגברת הנפש וכוהה, נותן לגוף קיום והעמדה, כאשר נתקיימו משה ואלהיה ארבעים יום בלא אכילה ושתייה.

ומתחייב - מוכרת. **ובמדרגה** - מן הפשוט למורכב יותר. **סגולות** - תכונות, יכולות. **ליחד** - יום מיוחד בבריאה לבריאתם. **ההרכבה המזגית פדוממים** - דומם המורכב מהתמזגות כמה יסודות. **שערפו** - שיחסו. **פערך השמש אל הגלגל** - כיחס השמש אל השמים. **הגרמים השמימיים** - המלאכים. **נאות** - מתאים, ראוי. **המקרסמות** - עניינים גשמיים.